

באר

ה"אור החיים הקדוש"

סדר לימוד ב"אור החיים" הקדוש

אלימלך בידמן

שליט"א

בתקנת מורינו הגה"צ רבי

פרשת ויחי פ"ד

באר ה"אור החיים הקדוש"

סדר למו"ב "אור החיים" הקדוש כמקנת מורנו הגה"צ רבי אלימלך בודרמן שליט"א

פרשת ויחי ב"ד

ולטעם זה קרא שמו יעקב, וכן מה שקרא לו שם יעקב בפרשת וישב וידיע הכתוב כי כל זמן שהיה יעקב אז בארץ כנען היה ביגון ואנחה ובמדריגת שם יעקב זולתי בזמנים מועטים אשר רשם הכתוב בהם שם ישראל כאומרו (ל"ג ז) וישראל אהב וגו' אז היה שמח והוכן בלי עצב לקרות לו שם ישראל. ותמצא כי משנמכר יוסף לא נקרא שמו ישראל זולת שלשה פעמים (מ"ג ו) ויאמר ישראל למה הרעותם וגו', ויאמר יהודה אל ישראל אביו, (ס"ג ט) ויאמר אליהם ישראל אביהם, (ס"ג י"א) וצריכין להדרש כי דבר אליהם דרך שררה לצד ההכרח שראה שלא חשו לצערו ונשתרר עליהם ורמז כי לא ימחול להם לצד שהוא אביהם, גם שיקבלו דבריו. ומעת התבשרו ביוסף ותחי רוח יעקב (מ"ג כ"ז) ונחה עליו רוח ה' ותיכף אמר הכתוב ויאמר ישראל, (ס"ג כ"ח) ויסע ישראל, ויאמר אלהים לישראל, (מ"ו) עד שנתבשר בגלות וקבל עליו השבר חזר ליקרא יעקב זולת בעת אשר נגלה אליו יוסף לרוב השמחה הגדולה כינה ה' אותו בשם ישראל דכתיב (ס"ג כ"ט) ויעל לקראת ישראל אביו, ויאמר ישראל אמותה הפעם, (ס"ג ל) ומשם ואילך לא נקרא עוד שם ישראל כל ימי היותו בארץ מצרים עד יום שהגיע עת לכתו לעולמו. ומה שאמר (מ"ו) וישב ישראל בארץ מצרים יכוין אל כללות בניו שיתיחס אליהם שם ישראל כשיהיו בדרך יושר, וגדול כח הבנים מכח אביהם כי הבנים כל אשר יטיבו דרכם יקרא להם שם ישראל להיותם רבים מה שאין כן יעקב ידקדק בקריאת שמו לרמוז בקריאתו זמן מצבו, ולא נקרא בשם ישראל כל זמן היותו בארץ מצרים עד עת שקרבו ימיו למות אז נקרא שמו ישראל לצד תוסף רוחם, והוא סוד הגדלת נפש אדם בעת מיתתו, (מ"ג מ"א י"ח) לזה אמר ויקרבו ימי ישראל, וישתחו ישראל. וכלך לדרך זה להשכיל בכל מקום אשר יקרא לו שם הוא שמו לסיבה אשר תשכיל שמה. ועיין בדברי הזהר (ס"ג כ"א) ותמצא סעד לדברינו. וכל זה הוא דרך פשוט, ויש דברים בגו כפי רוחניות הדברים והמשכיל יבין: כאן מדלגין

ויברך את יוסף ויאמר האלהים אשר התהלכנו אבתי לפניו אברהם ויצחק האלהים הרעה אתי מעודי עד היום הנה: (מ"ח ט"ו)

ויברך את יוסף. לא ראינו ברכה ליוסף כאן. ורמב"ן פי' כי ברכת הבנים היא ברכת יוסף וכו'. ואין הדעת נוחה בזה כי למה לא יתברך יוסף עצמו בדברים הנוגעים אליו בפרטות. והנכון בעיני כי בתיבת ויברך רשם הכתוב כי בירך ליוסף שיהיה תמיד מבורך:

עוד **יתבאר** על פי דבריהם שאמרו (נ"ל פ' ל"ט) שמפתח הברכות היה ביד אברהם ומסרו ליצחק ויצחק מסרו ליעקב (ס"ג פ' ס"א) ויעקב מסרו ליוסף, והוא אומרו ויברך וגו' פירוש מסר בידו מפתח הברכות:

ויאמר סאלסוס וגו'. התחיל לעורר האהבה של הקדמונים כסדר תפלת י"ח שמתפללין שמתחילין בזכרון אבות ואמר האלהים אשר וגו' אברהם ויצחק והזכיר גם כן זכותו בהצנע ואמר האלהים הרועה אותי וכאן רמז זכותו על זה הדרך כי הוא יעקב היה מתהלך לרצונו יתברך כשה לפני רועה הרועה אותה, ואחר שסדר זכות אבות התחיל להתפלל המלאך וגו':

ויחי יעקב בארץ מצרים שבע עשרה שנה ויהי ימי יעקב שני חייו שבע שנים וארבעים ומאת שנה: (מ"ז כ"ח)

ויחי יעקב. טעם קריאת שמו יעקב אחר אשר אמר אליו ה' (ל"ג י) לא יקרא וגו'. לא יעקב יאמר עוד שמך, כבר כתבתי בפרשת וישלח בפירוש פסוק לא יקרא וגו', כי לצד שם נפשו הקבועה בו אשר שמה יעקב כידוע מדבריהם (נכמות ז) שפירשו בפסוק (פסל"ס מו) אשר שם שמות בארץ, ולצד שעודנה באיבו לזה לא יעקב שמה וב' שמות יקראו לו:

אלא שיש לנו לחקור זאת במה יבחר ה' לזמנים יקרא לו יעקב ולזמנים ישראל, הן אמת כי בעדת ישראל מצינו שישתנה להם השם כפי מעשיהם כשעושים רצונו של מקום בשם ישראל יכנה אותם ולהפך יקרא שמם יעקב וכן הוא רמזו בדבריהם, (מ"ג נ"ג ז) וטעם זה לא יוצדק ביעקב כי ישר פעלו בתמידות:

אכן להיות שענף המושכל אשר נתעצם יעקב להשיגו שבאמצעותו בשם ישראל יתכנה הוא בחינת קדושה עליונה ותמצא כי המין המאושר הוא ימאס לבחינת הדאגה והעצבון והשפלות כי ממקום השמחה והמנוחה והגדולה באה, והיה לאות בין עיניך יום שבת למנוחה אשר צוה ה' את בני ישראל והוא לטעם נשמה יתירה ולצד שממקום עליון באה, יצו ה' להרחיק היגון והכעס ולקרא לשבת עונג, והן הדברים עצמם נאמרים ביעקב בהשגתו שם עליון השם יגיד כי צוה ה' אתו את הנשמה העליונה בעלת שם זה של ישראל ומשכנה בו הוא כל זמן שאין שם עצבון וענף הנגדי קצת לשמחה ולשלימות הקדושה והטהרה, ובהעדר כן וינפש יוצאה ממנו כיציאת נשמה יתירה של יום שבת ובאותו זמן לא יקרא לו ישראל, כי בעלת השם הלכה לה ואינה אז ויקרא שמו יעקב, ותשוב עוד הנשמה ההיא באמצעות הכנת והצעת המוכן כהשבת נשמה יתירה בכל שבת ושבת באמצעות הכנת יום המקודש. ובזה תלך לבטח להשכיל טעם בכל מקום אשר בשם יעקב יתכנה הוא לסיבה אשר יארע שם דבר מבחינת העצב והיגון, וארשום לך קצת מהמקומות להאיר לך וזה יצא ראשונה. תחלת דבר טוב ה' בפ' וישלח אמר אליו שמך יעקב פירוש אז יהיה שמו יעקב לצד שהיה אז באבילות אמו כמאמרם ז"ל (נ"ד פ' פ"ג) שאמרו כי אומרו ויברך אותו יכוין על ברכת אבליים ולצד זה יקרא שמו יעקב, ולזה תמצא שבכל אותו פרשה קרא ה' שמו יעקב, וגם בזמן מיתת רחל נקרא שמו יעקב דכתיב (ל"ג כ) ויצב יעקב מצבה על קבורתה, ואחר ששלמו ימי העצב קרא ה' שמו ישראל דכתיב (ס"ג כ"א) ויסע ישראל, בשכון ישראל, והגם שאמר שם ויהיו בני יעקב, יש לך לדעת כי כשיהיו הבנים במדריגה פחותה לצד מעשיהם הגם שהאב יתכנה בשם ישראל הם יתכנו בשם יעקב, ובמה שלפנינו לצד מעשה שהיה שעשה ראובן קרא להם שם בני יעקב ומה שאמר עוד שם (כ"ז) ויבא יעקב אל יצחק אביו לצד שהיה לפני יצחק אביו לא נהג בו הכתוב השררה והגדולה הנרמזת בשם ישראל, וכן תמצא שאמרו במדרש תהלים ילקוט סי' תתע"ה וז"ל אילו היה אברהם קיים היאך היה יצחק מנהיג שררה וכן כל האבות והצדיקים וכו' עד כאן. הנך רואה כי תסתלק השררה לפני אביו

אָרוּר אָפֶס כִּי עָז וְעִבְרַתְּם כִּי קִשְׁתֶּה אַחֲלֶקֶם בְּיַעֲקֹב וְאֶפְיָצֶם בְּיִשְׂרָאֵל: {מ"ט ט"ז}

אָרוּר אָפֶס כִּי עָז וְגו'. פירוש לחלק המרובה בהם יותר משיעור הרגיל הוא מקלל וישאר בהם חלק הרגיל בכל אדם כדי לקבל שכר לעולם הבא על כפייתו לעבודת ה' שאם לא כן יושלל מהם בבחינתו אושר המושג לנצח. וראה כי תיקון לקרר עוז הרתיחה הוא לחלקם וגו' ואמר אחלקם וגו':

מֵאֲשֶׁר שָׁמְנָה לְחָמוּ וְהוּא יִתֵּן מִעֲדֵנֵי מִלֶּךְ: {מ"ט כ"ב}

מֵאֲשֶׁר שָׁמְנָה וְגו'. אולי שיכוין לומר כי השגה זו מאמצעותו השיג אותה והוא אומר מאשר וגו' פירוש מצדו או מצד זכותו או מצד השתדלותו:

בֵּן פֹּרֵת יוֹסֵף בֶּן פֹּרֵת עָלֵי עֵינַי בְּנוֹת צַעֲדָה עָלֵי שׁוֹר: {מ"ט כ"ב}

בֵּן פֹּרֵת יוֹסֵף. טעם הכפל הוא לומר כי לב' צדדין ראוי הוא לפרות, הא' לצד מה שהוא יוסף כאומרם ז"ל (סוטה לז) ראוי היה יוסף להעמיד י"ב שבטים, והב' בן פורת עלי עין על אשר לא זנה אחרי עיניו. ואומרו בנות צעדה יתבאר על דרך אומרם ז"ל (מנחם) שאשת פוטיפר קראה כל נשי השרים והגדולים והכניסה יוסף לשרת לפנייהם וקבוצם והקפם היה כאצודה זו, עלי שור כדי להביט בו, אף על פי כן רוח הקודש מעידה עליו שלא הביט און, וכשם שהוא לא הסתכל בהם כמו כן לא תשלוט עין הרע בו:

מֵאֵל אֲבִיךָ וְיַעֲזֹרְךָ וְאֵת שְׂדֵי וַיְבָרְכֶךָ בְּרִכַּת שְׁמַיִם מֵעַל בְּרִכַּת תְּהוֹם רִבְצָת תַּחַת בְּרִכַּת שְׂדֵיִם וְרַחֵם: {מ"ט כ"ה}

מֵאֵל אֲבִיךָ וְגו'. פירוש כי מאלהי אביו הוא שהשיג המושג אליו, ורמוז כי בזכות אביו היה הדבר. והתפלל שכמו כן תמיד יהיה בעזרו, והוא אומר ויעזרך. ואומרו ואת שדי פירוש גם שם שדי שהוא השם שבסעד בחינת נפש יוסף כידוע למבנינו סודי התורה גם זה היה בעזרו להצילו מבת אל נכר וברכו בו:

עוד ירצה באומרו ויעזרך ויברכך על זה הדרך שהגם שאל עזרו ושדי שגבו להנצל מן החטא אף על פי כן מחזיקים לו טובה על הדבר והם בעזרו ומברכין אותו כאלו ממנו היה הדבר. ולך נא ראה מה שפירשתי (פסלים לז) בפסוק ה' לא יעזבנו בידו ולא ירשיענו בהשפטו:

ובדרך רמז ירמוז הכתוב על דרך אומרם ז"ל (נכוח י). התולה בזכות אחרים תולין לו בזכות עצמו, והוא אומר מאל אביך תלית ההטבה המושגת לך שהיא מזכות אביך בזה ויעזרך פירוש יתכנה העזר לך בזכותך:

עוד ירמוז על דרך אומרם ז"ל (כ"ג נח). אין עושין נס אלא למי שעתיד לעמוד בצדקו, והוא אומר מאל אביך היה לך דבר זה ומעתה ויעזרך לבל תכשל בדבר כיעור להעמיד ניסו במקום נאמן:

הַמְלֵאךְ הַגָּאֵל אֶתִּי מִכָּל רַע יִבְרַךְ אֶת הַנְּעָרִים וַיִּקְרָא בְהֵם שְׁמֵי וְשֵׁם אֲבֹתֵי אֲבֹרָהֶם וַיִּצְחַק וַיִּדְגּוּ לְרַב בְּקֶרֶב הָאָרֶץ: {מ"ח ט"ז}

הַמְלֵאךְ הַגָּאֵל וְגו'. פירוש מאמר ה' אשר יצו ה' את ידידיו אליו יקרא שם מלאך כי קול ה' חוצב להבות אש. והוא כוונתו באומרו המלאך וגו' פירוש שיהיה מימרא דה' בסעדם ויברך אותם:

וַיִּקְרָא בְהֵם שְׁמֵי וְגו'. פירוש שיהיו בהדרגת שלשה אבות וכשם שאין אדם בעולם יכול לנתק או לקלקל באחד מג' אבות ואין צריך לומר בכולן יחד כמו כן הם:

עוד ירצה לשון יקר וגדולה פירוש שגייע באמצעותם יקר לשם אבות, והוא על דרך אומרם (משלי כג) גיל יגיל אבי צדיק וכן הוא אומר (קס י"ז) עטרת זקנים בני בנים, וזה יהיה באמצעות הכנתם ההגונה ודרכם הישר עד שגייע יקר לאבות אבותם:

עוד ירמוז כי יהיה להם חיבוב הזכרת שמם לפני ה' כחיבוב הזכרת שם אברהם יצחק ויעקב, וכמו כן תמצא שאמר הנביא (יחזקאל ל"א) הבן יקיר לי אפרים וגו' כי מדי דברי בו וגו', הרי כי שמו של אפרים נתייקר בעיני ה' ומזכירו בחשק וחבה יתירה: כאן מדלגין

שְׁמַעוּן וְלֹוֹי אֲחִים כָּלֵי חַמְסֵי מִכְרֹתֵיהֶם: {מ"ט ה'}

שְׁמַעוּן וְלֹוִי וְגו'. אומרם אחים כי ישנם באחזה בטבעם ודעת אחת שזה כדעת אחים ודבר זה לא ישוה בכל אחים, או ירצה לתת טעם למעשיהם אשר עשו במעשה שכם ובמעשה יוסף ואמר שטבעם בתגבורת יסוד האש. ותמצא שאמרו ז"ל (יומא כג) שאול באחת ועלתה לו המלוכה ממנו ודוד בכמה ולא עלתה לו, והטעם הוא לצד כי שאול טבעו מזוג ודוד טבעו חם כאומרם (ק"א עז) והוא אדמוני, וה' דן את האדם כפי הרכבתו, כי מי שגובר בו יסוד האש עם היות שיתעצם בכל עוצם הזריזות בעבודת ה' לא ימלט מהשגיון, ובחלק מועט מהתעצמותו שיעשה אדם מזוג ירויח עצמו משגיאות. ואמר כי שמעון ולוי אחים לשון חום, ולזה קלל לאפם ועברתם כי קשתה, וידוע הוא כי האף והעברה תגדל מיסוד האש כשיתרבה. ואמר כי לצד שהם בתגבורת החום לזה כלי חמס מכרותיהם. ודימה מעשיהם לכלי חמס, לומר כי לא ירשו כליהם משורש נפש המוליד אלא כלי חמס הם דברים המוכרים להם. ופי' מכרותיהם לשון הכרה שלא פעל בה להם מאביהם אלא הגברת האש אבל הם מאמצעות דבר זה עשו מעשים בלתי נכונים כמעשה יוסף:

עוד ירצה באומרו כלי חמס וגו', פירוש המכר שמכרו את יוסף חמס מכרוהו על מה שלא נתחייב להם בדין. והגם שכל האחים מכרוהו כשתשכיל תראה שהם היו העיקר, מתחלה בבואו אמרו איש אל אחיו וגו' ואמרו ז"ל (כ"ד פ' ט"ז) שהם שמעון ולוי והם שיעצו עליו הריגה והכל היה מהם וכן הוא בדברי רבותינו ז"ל:

לעילוי נשמת
הרה"ח ר' ראובן בן הרה"ח ישראל עוזר קליין זצ"ל
נלב"ע בחג השבועות תשע"א